

Şiddete Varan Aşırıılık: Bir Canavarla Ona Dönüşmeden Nasıl Mücadele Edilir?

İbrahim Kalın

Özet: Şiddete varan aşırıılık, etkili bir kavrayış ve önlem mekanizmaları geliştirmek için dikkatle ele alınması gereken küresel bir fenomendir. İç savaşlar, başarısız devletler ile İslam'a, Müslümanlara ve İslam dünyasındaki krizlere karşılık verme konusunda Batı'nın kendi değerlerine ihanet etmesi, şiddete varan aşırıılığı anlamaya çalışırken üzerinde durulması gereken konu başlıkları arasındadır. Irak Şam İslam Devleti (İŞİD) bunun sadece bir versiyonu olup bu fenomenin dini, seküler yahut milliyetçi fikirlerden beslenen daha birçok farklı türü vardır. Bu yüzden, aşırıılığın ve terörizmin tüm biçimlerini –kendi işimize geldiği biçimiyle iyi ya da kötü diye sınıflandırmadan- reddetmek, bu fenomenle mücadele ederken rehber edinmemiz gereken bir stratejidir.

Şiddete varan aşırıılık küresel bir fenomendir ve onu tetikleyen birçok neden vardır. Dini, seküler yahut milliyetçi fikirlerden beslenebilir. Bu fenomen, insanların maruz kaldığı adaletsizlik ve zulümler gibi sosyo-politik koşullara karşı verdiği tepkilerle alakalıdır. Savaşlar, her iki taraf için de ölümcül olan çekişmeler, iç savaşlar, kabileler arası düşmanlıklar, başarısız devletler ve daha birçok faktör şiddete varan aşırıılığın yükselişinde ve yayılmasında rol oynamaktadır. Şiddete varan aşırıılığın ortaya çıkmasının belirttiğimiz üzere birden fazla sebebi vardır ki söz konusu fenomeni kontrol altına almak ve ona engel olmak için farklı düzeydeki süreçlerden oluşan bütüncül bir yaklaşıma sahip olunması gerekir.

Bahsi geçen bütüncül yaklaşım ise esas olarak dini fikirlerden diğeri olgulardan oluşan iki ayrı düzeyde çalışmayı gerektirir. Bir fikir olarak şiddete varan aşırıılık, İŞİD'ten, Kürdistan İşçi Partisi'ne (PKK), Bask Yurdu ve Özgürlük (ETA) hareketinden Myanmar'daki Müslüman karşıtı milliyetçi Budistlere kadar çeşitli terörist grupların ilham kaynağı olagelmıştır. Bu gruplarla mücadele etmek için terörist yöntemleri meşrulaştırma girişimlerinin reddedildiği bir fikir savaşı gerekmektedir ki bu anlamda, bir vaka olarak İŞİD'in aşırıılıkçı ideolojisi, Müslüman alimler ve dini liderler tarafından çürütülmekle kalmamış, aynı zamanda örgütün mantığının yanlışlığı da ortaya konmuştur. İŞİD lideri Ebubekir el Bağdadi'ye çok sayıda önde gelen Müslüman alim ve akademisyen tarafından 2014'te gönderilmiş olan mektup da bu yönüyle iyi bir örnektir. Öte yandan birçok alim

ve topluluk lideri ise hem IŞİD'in aşırıılıkçı ideolojisini hem de örgütün barbarca tutumunu meşrulaştırmaya yönelik çabaları bir niyet beyanı yoluyla reddetmiştir.

Ancak IŞİD'i yalnızca metodolojik anlamda reddetmek yetmez. Aynı zamanda IŞİD'in, İslam'ın özünü ve muhtevasını nasıl çarpıttığını ve gasp ettiğini de göstermek icap eder. Bunun yanı sıra birçok kimsenin takdir edeceği üzere IŞİD'in ideolojisi ve pratiği, dünyanın farklı yerlerinde yaşayan 1,7 milyar Müslümanın inançlarıyla da yaşam tarzlarıyla da taban tabana zıttır.

Ancak buna rağmen, küçük bir aşırıılıkçı grup hâlâ dini, kendi vahşetini meşrulaştırmak için kullanabilmektedir. Açığı ki bu sadece İslam ile alakalı bir sorun değildir. Çünkü zaman içerisinde Yahudilik, Hristiyanlık, Budizm gibi diğer dinler de benzer aşırıılıkçı yorumlarla (ve şiddetle) ilişkilendirilmiştir. En nihayetinde Baruch Goldstein'dan, Andres Breivik'e kadar birçokları din, yaşadıkları ülke ve/veya sahip oldukları ideoloji adına terörist eylemlerde bulunmuşlardır.

Dinleri, aşırıılıkçı gayeleri için çarpıtın böylesi girişimlerden nasıl korumak gerektiği tüm gelenekler için oldukça önemli bir sorudur. Kutsal kitapta yüceltilmiş ilkeler, aşırıılıkçı yorumlara engel olmak için yeterli midir? İslam'daki orta yolu ve itidal çizgisini koruyacak ve modern Müslüman toplumlarda adalet, barış ve özgürlük taleplerine hitap edecek metodolojik ilkeler nelerdir?

İslam medeniyeti, şiddete varan aşırıılığı durduracak kaynaklara sahiptir. Nitekim İslam tarihi, barış ve tolerans kültürünün nasıl geliştirilip kalıcı hâle getirileceğine dair Bağdat'tan Semerkant'a, Semerkant'tan İsfahan'a, İsfahan'dan İstanbul'a, oradan Saraybosna'ya ve son olarak Kurtuba'ya kadar uzanan örneklerle doludur.

Bugün Müslüman alimler ve dini liderler,

Avrupa'nın başkentlerinde yahut Müslüman nüfusun yoğunlukta olduğu şehirlerde yaşayan gençlerin, şiddet taraftarlarının ağına düşmesini engellemek için yeni ve yaratıcı yollar bulmak zorundadır. Sorun şudur ki bu mesaj, genelde günümüz dünyasının aşırılıkları arasında kaybolmaktadır. Bu da bizi sahadaki olgular arasındaki çatışmalara götürmektedir. Şiddetli savaşlar ve modern tarihteki işgaller yüzünden insanlığın kolektif hafızası büyük insanlık trajedilerine tanıklık etmiştir: Sömürgeciliğin mirası sayılabilecek iki dünya savaşı, atom bombasının kullanımı, kitlesel imha silahlarının yaygınlaştırılması, 1990'larda Bosnalı Müslümanlara uygulanan etnik temizlik, Afrika'daki soykırımı varan katliamlar, dünyanın farklı yerlerinde milyonlarca insanın ölümüne sebep olan küresel felaketler gibi.

Bunların uzun vadeli etkileri, Nietzsche'nin "übermensch"ini, Eliot'un "wasteland"ini ve Spengler'in "1984"ünü andıracak tarzda aşırılıklar ve ölçsüzlükler meydana getirdi. Tüm bunların ortak özelliği, sürekli bir savaş hâli hissiydi. Bugün Esad rejiminin yürüttüğü vahşi ve haksız savaş karşısında Suriyelilerin hissettiği de aynı duygulara karşılık gelmektedir. IŞİD teröristleri ve diğerleri, Suriye savaşını kendi aşırıılıkçı ideolojilerini yaymak ve yeni üyeler kazanmak için kullanmaktadır. Bunun yanı sıra Suriye'deki savaş, Levant bölgesine kendi politikalarını empoze etmek isteyen herhangi bir örgüt veya devlet için kullanışlı bir araç haline gelmiştir. Küresel güç denklemi açısından Orta Doğu'dan Avrupa'ya ve ABD'ye kadar insanların güvenliğine karşı bu tarz girişimler sadece vahşi ve sorumsuzca değil, aynı zamanda bedeli yüksek tehlikeli adımlardır. Esad rejimi iktidarda kaldığı ve onun destekçileri kendi menfaatleri için Suriye'yi tarumar etmeye devam ettiği müddetçe IŞİD ve benzeri gruplar, kaosu ve yıkımı sahip oldukları şiddet ideolojisini yaymak için uygun bir araç olarak görmeye devam edecektir. Fakat şunu da belirtmek gerekir ki IŞİD daha

büyük bir problemin; modern dünyadaki aşırıılıkların kalbine, uluslararası sistemin başarısızlığına, çaresizlik ve nihilizm hissine, politik ve ekonomik adaletsizliğe ve gelenek ile modernite arasındaki gergin ilişkiye kadar uzanan bir problemin semptomudur.

Esad rejimi iktidarda kaldığı ve onun destekçileri kendi menfaatleri için Suriye’yi tarumar etmeye devam ettiği müddetçe IŞİD ve benzeri gruplar, kaosu ve yıkımı sahip oldukları şiddet ideolojisini yaymak için uygun bir araç olarak görmeye devam edecektir

Tüm –dini ya da seküler- aşırı hareketler gibi IŞİD de kendi aşırılığını meşrulaştırmak istemekte ve bunu Kur’an yahut Hz. Muhammed’in hayatı gibi İslami kaynaklara referans vererek yapmaktadır. Birçok Müslüman alimin ve düşünürün de işaret ettiği gibi, yanlış yönlendirilmiş ve yanlış konumlandırılmış bir ideolojinin savunucuları kendi pratiklerini çarpıtmak için herhangi bir dini metni veya tarihi örneği kullanabilir. El Kaide, Boko Haram ve IŞİD de bu şekilde dini kaynakları istismar etmekte ve aşırıılıkçı ideolojilerini toplumsallaştırmak için bu örneklere referans vermektedir.

IŞİD üyeleri Kur’an’dan ayetleri alıntılatabilir yahut “Allah-u Ekber” diye bağırabilir. Fakat böyle yapmaları, onların eylemlerini dini ya da kutsal yapmaz. Çünkü bizzat Kur’an, Allah’ın emirlerini kendi menfaatlerine dönük olarak manipüle edenlere karşı bizleri uyarmaktadır. Bu anlamda IŞİD, gücün peşinde olan ve bir meşrulaştırma mekanizması olarak dini kullanan, fakat neticede mantıksal bir tutarlılığı olmayan ve dini otoriteyi sağlamada başarısız olan şiddet yanlısı örgütlerin tipik bir örneğidir.

Eleştirmemiz gereken nokta şudur ki, aşırılık yalnızca dini fenomenlere özgü bir durum değildir. Çünkü ortaya çıkması için bir dine ihtiyacı yoktur. Bir salgın hastalık olarak da

bir yerden diğerine yolculuk yaparak seküler, dini, milliyetçi ve kavmi formlar kazanabilir. Birçok örnekten anlaşılacağı gibi Müslüman bireylerin aniden radikal ve/veya aşırıılıkçı olduğu da söylenemez. Çünkü şiddete varan aşırıılık ancak yayılarak ve zamanla dini bir ton kazanabilir.

Öte yandan şiddete varan aşırıılık yalnızca vahşi katliamlar üzerinden okumak söz konusu fenomeni anlamak noktasında bizi yanılgıya düşürebilir. Ancak şu da var ki vahşi katliamlar (en güncel olarak IŞİD vahşeti) elbette durdurulmalıdır. Fakat burada büyük resmi de gözden kaçırmamak gerekir: Hemen her bakımdan aşırı bir çağda yaşamaktayız ve dolayısıyla bahsi geçen fenomenlere kulak kabartmamak hem “ateşi söndürmemekte” hem de bir norm ortaya koymamaktadır. Çünkü fazlasıyla hemhal olduğumuz bu fenomen kendisini birçok alanda yeniden üretebilmektedir ki ilk bakışta belki doğrudan göze çarpmayan fakat bilinçaltımızda tesiri ciddi boyutlara varan mevcut politik ve ekonomik ilişkiler sistemi, insanları uçlara ve aşırıılıklara itmeyi teşvik edebilmektedir.

Müslüman bireylerin aniden radikal ve/veya aşırıılıkçı olduğu da söylenemez. Çünkü şiddete varan aşırıılık ancak yayılarak ve zamanla dini bir ton kazanabilir

Güncel birçok aşırı vakada, adaleti tesis etmek için dinamik ve radikal bir pozisyon almakla aşırıılığa takılıp düşmek arasında ince bir çizgi vardır. Ancak insanın radikal ve uzlaşmaz bir tavrı benimsemek zorunda olduğu konular da vardır. Örneğin; ülkesinin bekası uğruna işgale ve terörizme karşı mücadele etmek söz konusu olduğunda kadınları ve çocukları, insan haklarını, azınlık haklarını korumak konusunda olduğu gibi. Çünkü bu etik olarak haklı “radikalizmin” nerede bitip şiddete varan aşırıılığın nerede başladığı hususu, meselenin en hassas olduğu noktadır.

İşte bu nokta, karşı karşıya olduğumuz güncel problemlere ve insanlığın halihazırdaki mevcut durumuna dair yekûn bir eleştirel yaklaşımı yeniden değerlendirmemizi gerektiren en önemli konudur. IŞİD terörizmi, mezhepçi katliamlar, okullardaki silahlı saldırılar ya da Hollywood şiddeti fark etmeksizin aşırıılığın tüm formlarını reddetmek doğru yolda ilerlemek için atılacak ilk adım olmalıdır.

IŞİD terörizmi, mezhepçi katliamlar, okullardaki silahlı saldırılar ya da Hollywood şiddeti fark etmeksizin aşırıılığın tüm formlarını reddetmek doğru yolda ilerlemek için atılacak ilk adım olmalıdır

Başarısız Devletler, Zayıf Hükümetler: Küresel Bir Tehdit

Şiddete varan aşırıılığın yayılmasının birçok nedeni olmakla birlikte zayıf yahut başarısız devletler olgusu bu anlamda başlıca faktörlerden birisidir. 'Başarısız devletler' ifadesi genellikle vatandaşlarına güvenli bir ortamı ve temel hizmetleri temin edemeyen ülkeleri tanımlamak için kullanılır. Öte yandan güçlü bir merkezi otoritenin yokluğu sadece o ülkenin vatandaşları için değil, komşu ülkeler için de ciddi problemler yaratmaktadır. Afganistan ve Pakistan aralarındaki sınır hattı boyunca gerçekleşen kanunsuzluk ve terörizm sebebiyle birbirlerini suçlamaktadır fakat gerçek şudur ki her iki ülke de farklı derecelerde de olsa, kendi düzeni ve sınırları içerisinde güvenliği tesis etmek hususunda beklentileri karşılayamamaktadır. Çünkü yoksulluk, cehalet, jeopolitik zorluklar ve kabile aidiyetleri gibi durumlar birçok devletin kanunlarını icra etmesini zorlaştırmaktadır.

Zayıf ve başarısız devletlerin bölgesel ve küresel düzen için tehlike arz etmesi, mikro ölçekli mahalli problemlerin küreselleşmesi ile aşırıılık daha da derinleşmektedir. İşlevsel devlet organlarının olmaması, düzensizlik ve kanunsuzluk, terörizme adeta

davetiye çıkarmaktadır. Bunun en yıkıcı sonucu da devlete ve hukukun üstünlüğüne duyulan güvenin yok olmasıdır. Somali'den Demokratik Kongo Cumhuriyeti'ne, Sierra Leone'ye ve Haiti'ye kadar, zayıf ve/veya başarısız devletlerin problemleri, bölgesel ve küresel aktörlerin etkin politikalar geliştirememesi yüzünden giderek artmaktadır.

1990'dan beri, dünyanın farklı yerlerindeki başarısız devletlerin kendi sınırları içerisinde ya da aralarında yaşanan savaşlarda, çoğu sivil olmak üzere, tahminlere göre 10 milyon insan ölmüştür. Nitekim dünya medyasının bir süredir dikkatini üzerine çeken bireysel terörist saldırılara kıyasla zayıf ve başarısız devletlere bağlı olarak yaşanan ölüm ve yıkım hadiseleri çok daha fazladır.

2011 yılında Arap halklarının ayaklanmasından sonra yeni bir problem ortaya çıkmıştır: Yönetilebilirlik. Şöyle ki; bugün Arap dünyasında yarım düzine kadar devlet ya güçlü bir hükümet yapısından yoksun bir şekilde ya da zayıf ve parçalanmış hükümetlerce yönetilmektedir. Zira Suriye ve Libya'da iç savaşa ve ağır bir çatışma ortamına yol açan şey devlet kurumlarının çökmesiydi. Yemen ve Somali'deki merkezi hükümetler de benzer şekilde zayıf bir otoriteye sahipler. Irak toparlanmaya çalışıyor ama hâlâ topraklarının üçte biri IŞİD'in kontrolü altında. Lübnan iç savaştan bu yana zar zor bir hükümet yapısı kurabildi. Arap dünyasının dışında da Haiti, Orta Afrika Cumhuriyeti ve Bangladeş gibi ülkeler de –her birinin kendine özgü iç dinamikleri olmakla birlikte– başarısız devletlerin yarattığı tehlike alanına sapanmış durumdadır.

Zayıf ve başarısız devletlerin bölgesel ve küresel düzen için tehlike arz etmesi, mikro ölçekli mahalli problemlerin küreselleşmesi ile aşırıılık daha da derinleşmektedir

Sonuç itibariyle bu ülkelerin vatandaşları emniyetsizlikten, kanunsuzluktan, yoksulluktan ve iç çatışmalardan oldukça muzdarip hâldeler. Fakat bu tehlike olduğu şekliyle doğduğu yerde kalmıyor bölgesel ve küresel düzene de sirayet ediyor. Zira mevcut küresel düzen, kendi topraklarında barışı ve güvenliği sağlayacak ulus devletlere bağlı durumdadır. Devletlerin bu hususlardaki başarısızlığı, bölgesel ve küresel düzeni de felce uğratmaktadır.

Zayıf ve başarısız devletlerin terörizmin yükselişinde, finansında ve yayılmasındaki etkisi de gözden kaçırılmamalıdır. IŞİD, sınırlarında güvenliği tesis edemeyen Esad rejiminin intihar politikaları sayesinde güçlenmiştir. Bunun yanı sıra Irak'ta güçlü bir merkezi hükümetin olmaması ve Maliki'nin ayrımcı ve mezhepçi politikalarının bir araya gelmesi, IŞİD'in Irak'taki stratejik toprakları kontrolü altına almasına imkân tanımıştır.

Teröristlerin ortaya çıkmasındaki yegâne sebep elbette yalnızca başarısız devletler değildir. Örneğin gelişmiş ülkelerdeki yerel menşeli terör; sosyal, ekonomik ve siyasal faktörlerin kompleks bir bileşiminin neticesi olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak devlet kurumlarının iflas etmesiyle terör örgütlerinin ve savaş baronlarının yönetimden kalan boşluğu doldurmakta gecikmemesi hemen herkesin üzerinde hemfikir olduğu bir gerçektir.

Sorumluluk sahibi politikacılar, sivil toplum hareketleri ve dini liderler iflas etmiş devletlere ve zayıf hükümetlere karşın kendi ülkelerindeki gidişatı değiştiremezler. Müslümanları terörizmi kınamamakla suçlayan Batı, başarısız devlet olgusu ile zayıf hükümetlerin varlığını gözden kaçırmaktadır: Dini liderler ve topluluk liderleri şiddete varan aşırıılık ve terörizmi kesin bir dille kınıyorlar ancak söz konusu gruplar da zayıf yahut başarısız devletlerin yol açtığı neticelerden muzdarip durumdalar.

Sömürgeciliğin mirası, yerel/ulusal problemler ve mevcut küresel düzenin yapısal adaletsizlikleri, 21. yüzyılda başarısız devletlerin sayıca artmasına katkı sağlamıştır. Güçlü devletlerin ve devlet-dışı aktörlerin ayrımcı ve benmerkezci politikaları ise mevcut sorunları derinleştirmektedir.

IŞİD'e Karşı Yeni Bir Strateji Gerekli

Ankara, İstanbul, Bağdat, Brüksel ve Pakistan'da yaşanan son terör saldırıları, içinde yaşadığımız dünyanın kırılgan doğasını bir kez daha gözler önüne serdi. Ayrıca şiddete varan aşırıılık ve terörizme karşı yeni politikalar geliştirmenin hayati bir önem taşıdığına da bir kez daha vurgu yaptı.

Müslümanları terörizmi kınamamakla suçlayan Batı, başarısız devlet olgusu ile zayıf hükümetlerin varlığını gözden kaçırmaktadır: Dini liderler ve topluluk liderleri şiddete varan aşırıılık ve terörizmi kesin bir dille kınıyorlar ancak söz konusu gruplar da zayıf yahut başarısız devletlerin yol açtığı neticelerden muzdarip durumdalar

Buradan çıkarılacak üç ders var: En öncelikli olanı şu ki IŞİD'e karşı geliştirilen strateji gözden geçirilmeli. Bu tehdidin yok edilmesi gerektiğine dair şüphe yok. Müslümanlar ve Batı dünyası; Suriye, Irak, Fransa veya Belçika, nerede olduğu fark etmeksizin IŞİD'i, El Kaide'yi ve benzer terör örgütlerini ortadan kaldırmak için birlikte çalışmak zorundadır. Fakat öncelikli olarak Suriye ve Irak'taki IŞİD hedeflerini hava bombardımanına tutmaya odaklanan mevcut strateji, IŞİD'in Suriye, Türkiye, Avrupa ve ABD'de gerçekleştirdiği saldırıları engellemek konusunda başarısızdır. Çünkü Suriye'deki savaş, IŞİD canavarını beslemeye devam ediyor. Bu savaşın devam etmesine müsaade ettiğimiz müddetçe IŞİD terörizmi daha amansız bir boyut kazanacaktır. Nitekim IŞİD, ağ ilişkilerine ve mevcut nüfuz seviyesine, Suriye'deki savaşa ve Irak'taki güvenlik problemlerine karşı etkin politikalar üretilmemesi sebebiyle ulaştı.

IŞİD terörü bize, Esad rejiminin –herhangi bir terör örgütünün eylemleri sonucu yaşamını yitirenlerden çok daha fazla olan- 400 bine yakın insanı öldürdüğü gerçeğini unutturmamalı. Tüm bunlar yüzünden milyonlarca Suriyeli mülteci olmak durumunda kaldı ve yersiz yurtsuzlaştı. IŞİD ile mücadele ederken bu korkunç gerçeği göz ardı etmek, yabancılaşmayı ve öfkeyi derinleştirir. Paradoksal bir şekilde Rusya'nın Esad rejimine arka çıkması ise kendisini, Irak'ta 2003 yılında başlayan Amerikan işgali ve Esad'a verilen destek üzerinden meşrulaştıran IŞİD'i beslemektedir.

Sahip olduğu etnik, dini ya da politik motivasyonlara bakılmaksızın terörizm, her yerde terörizmdir. Paris ve Brüksel'de gerçekleştirdiği eylemlerden dolayı IŞİD'i bir terör örgütü olarak lanetlerken geçtiğimiz aylarda Ankara'da iki ayrı saldırı gerçekleştiren PKK'ya aynı muameleyi yapmamak ne mantıklı ne de ahlakidir

Ders çıkarmamız gereken ikinci önemli ayrıntı da şu ki teröristin iyisi veya kötüsü yoktur. Sahip olduğu etnik, dini ya da politik motivasyonlara bakılmaksızın terörizm, her yerde terörizmdir. Paris ve Brüksel'de gerçekleştirdiği eylemlerden dolayı IŞİD'i bir terör örgütü olarak lanetlerken geçtiğimiz aylarda Ankara'da iki ayrı saldırı gerçekleştiren PKK'ya aynı muameleyi yapmamak ne mantıklı ne de ahlakidir. Bu anlamda AB ülkeleri, PKK'nın Avrupa'daki sistemi manipüle etmesine izin vererek terörizme karşı tutarlılık konusunda başarısızlık sergiliyorlar. PKK terörü, Suriye'de IŞİD ile savaşması uğruna meşrulaştırılmaz. Son zamanlarda gerçekleşen Ankara ve İstanbul saldırıları, IŞİD ve PKK birbirine zıt ideolojik-politik arka planlardan besleniyor olsalar dahi terör faaliyetlerini Türkiye'ye yöneltme konusunda birleştiğini göstermektedir. Bu noktada, terörizme karşı istihbarat paylaşımı ve bir iş birliği mekanizmasının

olması başkaca hadiseleri engellemek için kilit bir role sahiptir. Brüksel saldırılarından sonra anlaşıldı ki Belçika otoriteleri, intihar bombacılarından biri olan İbrahim el Bakraoui'nin yabancı bir terörist olduğuna dair Türkiye'den resmi bir bildirimle kendilerine gelen istihbarata göre hareket etmede başarısız olmuştur. Bakraoui ilkin Gaziantep'te tutuklanmış ve Haziran 2015'te kendi talebi üzerine Hollanda'ya sınır dışı edilmişti. Geçtiğimiz üç yıl boyunca Türkiye, 3,000'den fazla kişiyi sınır dışı etmiş ve 37,000 kişiyi de terörist oldukları şüphesiyle giriş yasağı listesine eklemişti. Bu kişilerin birçoğu ise Avrupa ülkelerinden gelmekteydi.

Üçüncü ders de şu ki her terör saldırısı sonrasında patlak veren Müslüman karşıtı tepkiler aşırıılıkçıların ekmeğine yağ sürmektedir. Örneğin Avrupalı ve Amerikalı İslamofobikler, son saldırılardan sonra Müslüman karşıtı duyguları kendi politik hedefleri uğruna manipüle etmekte hiç zaman kaybetmediler. İslam'ı ve Müslümanları terörle bağdaştıran bu söylemler, radikalizme ve şiddete varan aşırıılığa karşı verilen mücadeleye de zarar vermektedir. Bu söylemler, Müslümanların büyük bir çoğunluğunu yabancılaştırmakla kalmıyor, aşırıılıkçı akıma da yardım ediyor. Çünkü İslam'ı problemlerin özü gibi sunmak ne siyasal problemlerimizi çözer ne de güvenliğimizi arttırır. Dahası, IŞİD sadece teolojik bir düzlemde taraftar toplamıyor, ayrıca siyasal olguları manipüle ederek adi suçluları, maceracıları ve toplumun hemen her kesiminden sistemle bütünleşmekte uyumsuz davranan insanları bünyesine katıyor. Daha önce belirttiğimiz gibi; şiddetin kendisini meşrulaştırması için dine ihtiyacı yoktur.

Araştırmalar, sağcı aşırıılıkçıların Müslüman adını taşıyan teröristlerden daha fazla insan öldürdüğünü ortaya koyuyor. Daha da kötüsü, İslamofobi ve Müslüman karşıtı ırkçılık Batı'daki hem sağ hem de sol çevrelerin

buluştuğu bir nokta haline gelmeye başlamıştır. Aşırı sağcı muhafazakâr gruplar, azınlık Müslüman topluluklara karşı etnik ve dini homojenliği talep ederken sol-liberal aydınlar da Müslümanları şeytanlaştırmak için feminizm ve sekülerizmi de içinde barındıran düşüncelere başvuruyor. Bu olasılıksız ittifakı bir araya getiren şey, İslam ve Müslümanlara dair kolektif ön yargılardır.

Müslüman karşıtı ırkçı grupların saldırıları arasında sıkışan sıradan Müslümanlar, böylece bir başka bir mağduriyet daha yaşıyor. Çünkü en nihayetinde bu insanlar Suriye ve Irak gibi yerlerde de IŞİD'in vahşi saldırılarına maruz kalıyorlar. Diğer taraftan ise IŞİD terörünü Müslüman karşıtı bir akım yaratacak ucuz politikalarına malzeme eden İslamofobikler, başka topluluklara karşı cüret edemeyecekleri bir şekilde ayrımcılık yaparak sıradan Müslümanları teröre yardım ve yataklıkla suçluyor.

Tüm bunlar karşısında ise Müslümanlardan IŞİD'i ve benzerlerini kınaması isteniyor. Zira onlar da yapıyor. Fakat bu dahi kabul edilmiyor ve günlük politik söylemde verili bir olgu hâline gelemiyor. Ne zaman bir terör eylemi gerçekleşse Müslümanlar potansiyel şüphelilere dönüşüyor. Fakat aynı sorgulama neo-Nazilere istinaden sıradan Almanlara, Andres Breivik'e istinaden Norveçlilere ve Ku Klux Klan (KKK) ile Timothy McVeigh'e istinaden sıradan Amerikalılara yapılmıyor. Avrupalı ve Amerikalı teröristlere terörist muamelesi yapılırken dini ve kültürel kimliklerine ya hiç atıf yapılmıyor ya da çok az atıf yapılıyor.

Çoğulculuk ve Avrupa'nın "Müslüman Sorunu"

Bu noktada, İslam dünyasında şiddete varan aşırıçılığı besleyen dinamikleri gözden geçirmek gerekiyor ki bunun da IŞİD, El Kaide ve benzerlerinin ekmeğine yağ süren, Müslüman karşıtı ve İslamofobik akım olduğu kanaatindeyim.

Batı'daki her terör saldırısından sonra, aşınası olduğumuz bir tablo ortaya çıkıyor ve yapılan tartışmalar çoğulculuğa ve "Müslüman sorunu" hakkında ne yapılacağına evriliyor.

Siyaset bilimci Anne Morton, söz konusu meseleye dair derin bir kavrayış ortaya koyan Müslüman Sorunu Üzerine (2013) başlıklı kitabında Karl Marx'ın "Yahudi sorunu" kavramını, günümüz Avrupa ve Amerika'sındaki İslam ve Müslümanlar üzerinden tartışmaya açıyor. Marx için "Yahudi sorunu" Aydınlanma için bir sınaama durumuydu. Aydınlanma projesinin başarısı ya da başarısızlığı, Yahudilerin yeni Avrupa'ya serbest bir şekilde eşit insanlar ve vatandaşlar olarak kabul edilip edilmeyeceğine bağlıydı. Yüzyıllardır eziyet edilen ve kötölenen, şüpheli bir azınlık olarak görölen Yahudiler; sindirme, zulüm ve asimilasyon korkusundan azade olmuş bir şekilde yeni Avrupa toplumunun bir parçası olmalıydı. Yahudi sorunu, Batı'da çok-kültürlülük ve bir arada yaşama konusunda yeni fırsat alanları açabilirdi. Oysa beklenenin aksine gerçekleşen, modern Avrupa tarihinin en korkunç kesitlerinden biriydi: Holokost.

Bugün, Yahudi sorununun yerini "Müslüman sorunu" almış gibi duruyor. Profesör Norton, "Müslüman sorunu" bahsinden hareketle karşı karşıya olunan şeyin yalnızca İslam ve Müslümanlar olmadığını, bizzat Batı'nın kendisinin ve onun sağduyuya, özgürlüğe, eşitliğe, adalete ve çoğulculuğa dair yaklaşımının da buna neden olduğunu öne sürmektedir.

Muhafazakâr sağdan, liberal sola kadar birçok çevrede İslam hakkında yürütölen tartışmalar; İslam'a, Müslümanlara ve Orta Doğu'ya herhangi bir referans yapmaksızın da bir tartışmanın yürütölebileceğine inanılarak şehir hayatına, göç sorununa, kapitalizme, işsizliğe, parti politikalarına, cinsiyete, ırka, tüketiciliğe, dine, ahlaka ve birçok başka meseleye dair yerel kaygılarla şekilleniyor.

Böylece, Batı toplumlarının sosyal ve politik kaygıları hem İslam'ın hem de Batı'nın çarpık bir fotoğrafını sunuyor ve İslam ile Batı arasındaki ilişkileri zehirliyor.

Öte yandan, bu tip tartışmalarda İslam'ı referans göstermek bir nebze konfor ve kolaylık sağlıyor çünkü problem, birtakım uzak "diğer" dünyalara yöneltilmiş oluyor. Kanadalı filozof Charles Taylor, Batı ülkelerinde çok-kültürlülüğe dair yapılan tartışmaların İslam ve Müslümanlara dair bir tartışmaya dönüştüğünü söylediğinde haklıydı. Taylor'a göre, çok-kültürlülük şüpheli bir hâle geldi ve İslam ile ilişkilendirildi çünkü "toleransın açıkça itibarsızlaşmasının hemen hemen bütün sebeplerinin İslam'a dair kaygılarla alakalı olduğu" kabul ediliyordu.

Her kriz anından sonra "İslam", çok-kültürlülüğün sınırlarının ne olacağına dair bulanık tartışmaların bir parçası oluyor. Basmakalıp düşünceler ve ön yargılar, politikadaki ve medyadaki "Müslümanların Avrupa kimliği ve ruhuna karşı" olduğu şeklindeki söylemin hatlarını keskinleştiriyor. Ne yazık ki Müslüman toplumlar da bu söyleme, ona eş derecede çarpık ve bulanık bir zihniyetle karşılık veriyor. Sitem ettikleri Batılı toplumlara dair benzer şekilde basmakalıp düşünceleri ve ön yargıları ortaya koyuyorlar.

Müslüman ve Batılı toplumlar arasında sağlıklı iletişim kanallarının çökmesi rahatsız edici derecede kafa karışıklığına, ön-yargıya ve güvensizliğe yol açıyor. 2007 yılındaki Gallup World Poll'a ait bir saha araştırmasına göre dünyanın farklı yerlerindeki Müslümanların, Batı'nın kendileriyle ilişkilerini geliştirmesi için arzu ettikleri şeyin Müslümanlara karşı yaklaşımında Batı'nın daha yumuşak davranması ve İslam'a saygı duyması olduğunu söylemektedir.

2008 yılında Dünya Ekonomik Forumu tarafından yapılan ve "İslam ve Batı"

adıla yayımlanan bir başka araştırmada ikili ilişkilerin durumuna ilişkin yıllık raporda, Müslümanların Batılıların İslam'a saygı duymadığına inandığını hâlbuki Batılıların da tam tersi bir görüşe sahip olarak Müslümanlara saygı gösterdiklerine inandıkları yer alıyor. Bu durum, bir iletişimsizlikten daha fazlasına işaret ediyor. Zihinlerdeki bu dipsiz kuyudan çıkmak için çok çalışmak gerekiyor.

Benzer bir şekilde, Avrupalıların kendi liberal, çoğulcu sosyo-politik yaşam modeline olan güvenleri, bununla doğrudan böbürlenmeler bile, aradaki iletişimsizliği algılama konusunda onları da yanıltmaktadır. 2007 yılında, dönemin Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiseri Louise Arbour, "bilhassa Müslümanlara yönelik bağnazlık ve ön yargı Avrupa'da yaygın bir durumda" dedi. Ancak çarpıcı bir not düşerek sözlerine, "Avrupalıların başkalarına karşı yaklaşımlarında kimi zaman bağnazlık, ön yargı ve basmakalıp yaklaşımlar sergilediğinin açıkça görünür olduğuna dikkat çekildiğinde buna oldukça şaşırıldıklarını" belirterek devam etti.

Müslüman Dünyadaki Kriz

Son olarak, kendi muhasebesini yapması ve önceliklerini tekrar değerlendirmesi gereken Müslüman dünyaya değinmek gerekir.

Müslüman dünya –ne kendinden emin olarak ne de küresel düzene yapıcı bir şekilde uyum sağlayarak- göz kamaştırıcı zaferler tarihi ile halihazırda içerisinde olduğu âtıl pozisyon ve sefalet arasında bocalamaktadır. Birçok Müslüman ülke; siyasi krizlerden, ekonomik gerilikten, zayıf altyapıdan, kötü eğitim sisteminden, bilim ve teknoloji alanında rekabet edemeyişinden, kirlenmiş ve kötü yönetilen şehirlerden ve çevresel tehlikelere kadar birçok istenmeyen durumdan muzdarip durumdadır. Öte yandan söz konusu ülkeler; sosyal eşitsizlik, kadına karşı adaletsizlik, mezhepsel çatışmalar, aşırıılık,

şiddet ve terörizmden ötürü felce uğramış durumdadır. İslam'ın esas öğretileri olan barış, adalet ve merhamet, dünyevi güçlerin vahşi rekabetinde kaybolmuştur.

Orta Doğu'nun sosyal ve politik manzarasında derin yaralara sebep olan; emperyalist işgallerin, başarısız devletlerin, yoksulluğun, eğitimsizliğin ve aidiyetsizlik ile yabancılık hissini mirasıdır. Bu nedenle ayrıştırıcı kimlik politikaları güçlü ideolojik araçlar haline gelmiştir

Orta Doğu'nun sosyal ve politik manzarasında derin yaralara sebep olan; emperyalist işgallerin, başarısız devletlerin, yoksulluğun, eğitimsizliğin ve aidiyetsizlik ile yabancılık hissini mirasıdır. Bu nedenle ayrıştırıcı kimlik politikaları güçlü ideolojik araçlar haline gelmiştir. Din, milliyetçilik yahut emperyalizm karşıtlığı adına fırsat kollayan politik hareketler ve aşırıılık taraftarları, sıradan insanların uzun süredir var olan acılarını kendi politik hedeflerine ulaşmak için kullandılar.

Tüm bunlar olurken de Batılı demokrasiler kendi değerlerine ve ilkelerine ihanet ettiler. Filistin'in işgalini ve İsrail'in yayılmasını neredeyse 50 yıl boyunca izlediler, Mısır'da darbeyi desteklediler, Irak'ta felaket koşullarını yarattılar, Suriye halkını desteklemekte başarısız oldular; Myanmar'da, Somali'de ve daha birçok yerde eziyet edilen milyonlarca insan için üç maymunu oynadılar. Tüm bunların yanı sıra Batı dünyası, insanlık tarihindeki en ölümcül silahların üreticisi konumundadır ve bu silahları yoksul ülkelere satmaya devam etmektedir. Zenginlerin lehine işleyen ve yoksul kesimi diplerle mahkûm eden bir ekonomik sistemi yürütüyorlar. Bazıları ise dini aşırıılığa karşı mücadele etmek adına, Müslümanlara karşı ayrımcılığı ve ırkçılığı meşrulaştırıyor. Liste uzayıp gidiyor...

Fakat yalnızca Batıyı suçlamak problemlerimizi

çözmüyor, çünkü bu metot entelektüel tembelliğe ve ahlaki konformizme yol açıyor. Klasik İslam medeniyetinin muzaffer tarihinden gurur duymak elbette yapmamız gereken bir şeydir ancak geçmişten dersler de çıkarmalıyız. Çünkü efektif bir eğitim sisteminin üretmesi gereken o kazanımları bugün tekrar üretmek çok daha mühim ve anlamlı olacaktır. İşte bu sebeple Müslüman toplumların kanayan yarasını durdurmadan İslam dünyasının biçare ahvali konusunda sadece Batı'yı ve uluslararası sistemi suçlamak bir anlam ifade etmiyor.

Bu konu üzerine derinlemesine düşündüğümüzde acı gerçek ortaya çıkıyor: Aynı dünyanın güçlü ülkeleri gibi Müslümanlar da kendi geleneklerine ihanet etmekte. En nihayetinde Müslümanlar kendi aralarında çürümeye yol açan adaletsizliğe, eşitsizliğe, yoksulluğa, aşırıılığa ve terörizme müsaade etmiş durumdadır. Meşru taleplere, ahlaki olarak makul ve rasyonel yollarla kulak asmadılar. Kendi problemlerini hikmet ve sabırla çözmek yerine sıfır toleransa, fanatizme ve şiddete meylettiler. Sonuç ise İslam'ın esas öğretilerinin ve ilkelerinin altını oyan, şiddete varan aşırıılığın taraftarlarının yayılması oldu.

Yalnızca Batıyı suçlamak problemlerimizi çözmüyor, çünkü bu metot entelektüel tembelliğe ve ahlaki konformizme yol açıyor

İslam dünyası, kendisi hakkında oturup düşünmek, tefekkür etmek ve kendi muhasebesini yapmak zorundadır. Buna da kendi içinden başlamalıdır. İslami entelektüel gelenek "batın" ile "zahir" in bütünlüğünün üzerinde ısrarla durur: Dışarıya yansıyan şey, senin içinde olandır ve içindeki iyi, dışarıya yansıyıp dış dünyada barışı, adaleti ve merhameti tesis etmelidir. Kur'an'da geçtiği gibi, "İnsanlar kendini değiştirene kadar, Allah onların koşullarını değiştirmez." Müslüman liderler, akademisyenler, entelektüeller, iş

dünyası ve sivil toplum çalışanları ilerici adımlar atıp inanç, akıl ve erdemi esas alan bir kültürü inşa etmelidir. Kibre kaçmadan ve diğer inançların mensupları arasında ayırım gözetmeden Müslümanların öz saygısını tekrar inşa edebilirler ve etmeliler de. Farabi'nin ve İbn Sina'nın felsefede, Biruni ve İbn-i Heysem'in bilimde, İbn el-Arabi'nin ve Mevlâna Celaleddin Rumi'nin manevi hayatta, Endülüs yöneticilerinin Güney Avrupa'da ve birçok Müslüman yöneticinin, bilim insanının ve sanatçının kendi alanlarında yaptığı gibi dünyaya uyum sağlamanın yaratıcı ve yapıcı yollarını gösterebilirler.

Zengin doğal kaynakların bahşedilmiş olduğu Müslüman ülkeler eğitime, iyi yönetim mekanizmalarına, şehirlerinin kalkınmasına, yoksulluğu yok etmeye ve genç nüfus ile kadınların desteklenmesine yatırım yapmalıdır. Bu alanlara gerçekten yatırım yapan sadece bir avuç Müslüman ülke mevcuttur. Daha fazla ülke, kaynaklarını daha iyi kullanabilmelidir. Çünkü Müslüman coğrafya bir kez daha barışın, adaletin, inancın, aklın ve erdemin merkezi hâline ancak bu yolla gelebilir.

Bu da daha iyi bir yönetim, daha iyi politikalar ve daha iyi planlama gerektirmektedir. Fakat hepsinden önce, dünyayla ilişkimizi yeniden tanımlamak ve dünyayı bize verilmiş bir emanet olarak görmek zihinlerimizde gerçekleşecek bir devrim ile mümkün olabilir. Bunların tümü de kendi durumumuzu düzeltmek ve Allah'ın yarattıklarının sorumluluğunu bilgelik ve merhametle üstlenmekle başlar.

YAZAR HAKKINDA

İbrahim Kalın; Cumhurbaşkanlığı Sözcüsü, Büyükelçi, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreter Yardımcısı ve T.C. Cumhurbaşkanlığı Özel Danışmanı'dır. Daha önce T.C. Başbakanlık Müsteşar Yardımcılığı ve Başdanışmanlığı görevlerinde bulunmuştur. Dr. Kalın, Ankara merkezli SETA Vakfı'nın kurucu direktörüdür ve 2005 ile 2009 yılları arasında burada direktörlük görevini yürütmüştür. Georgetown University Prince Alwaleed Center for Muslim-Christian Understanding'e katkıda bulunan uzmanlar arasında yer almaktadır ve Daily Sabah için haftalık köşe yazıları kaleme almaktadır. Dr. Kalın genel olarak İslam Felsefesi, İslam ve Batı İlişkileri ve Türk Dış Politikası üzerine yayınlar yapmaktadır. Yayınları arasında; "Knowledge in Later Islamic Philosophy: Mulla Sadra on Existence, Intellect and Intuition (2010) ve Mulla Sadra (2013)" eserleri yer almaktadır. "İslam and the West (Türkçe olarak yayımlanmış ve birçok dile çevrilmiştir)" 2007 yılında Türkiye Yazarlar Birliği tarafından "Yılın En İyi Kitabı" ödülüne layık görülmüştür. Ayrıca "Two Volume Oxford Encyclopedia of Philosophy, Science and Technology in Islam" için baş editörlük yapmaktadır.

AL SHARQ FORUM HAKKINDA

Al Sharq Forum, amacı; Şark bölgesi halklarının siyasal gelişimi, sosyal adalete kavuşması ve ekonomik refaha erişmesi için uzun vadeli stratejiler geliştirmek olan, bağımsız ve uluslararası bir kuruluştur. Al Sharq Forum, bu hedefini; demokratik katılım ideali, bilinçli vatandaşlık, çok taraflı diyalog, sosyal adalet ve kamu yararını gözeterek araştırmaları teşvik ederek gerçekleştirmektedir.

Adres: İstanbul Vizyon Park A1 Plaza Kat:6
No.:68 34197 Bahçelievler / İstanbul / Türkiye
Telefon: +902126031815
Faks: +902126031665
E-posta: info@sharqforum.org

sharqforum.org

    / SharqForum

 / Sharq-Forum

الشرف
منتدى

ALSHARQ FORUM

